

Eivind Nielsen (1864-1939)

EIVIND NIELSEN - KUNSTNER OG PEDAGOG

Geirmund Ihle

"Ekebergbanen var stappfull av mennesker som i den vakre maikveld steg ut ved Ekebergrestauranten. Kvelden var eventyrlig vakker sett fra restaurantens terrasser. Alle var glade og i feststemning fra første stund. Elever fra tegnesalen som ikke hadde hilst paa hverandre paa mange aar, møttes i det samme ønske: Aa hedre sin gamle lærer."

I 1890 ble Eivind Nielsen tilsatt ved Kunst- og Håndverkskolen i Kristiania. Nå, 44 år senere, i 1934, tok han som 70-åring avskjed fra stillingen som en av skolens overlærere. Og 150 av hans elever gjennom alle disse år møttes for å hedre den avholdte pedagog og kunstner. Henrik Sørensen talte på vegne av dem alle. Han hyllet sin gamle lærer for hans mangeårige innsats og usedvanlige hjelpsomhet overfor elevene.

"Ja, der satt jeg som eneste haugesunder, undtatt Eivind Nielsen, og gledet mig over at et bysbarn blev omfattet med slik kjærlighet og beæret paa denne maate," – skrev Nordvald Valand i en artikkel i Haugesunds Dagblad 19. mai 1934; *"Men jeg ventet spendt. Vilde Haugesund minnes denne mann som nu 150 elever var samlet for aa ære og takke ... Men der var ikke noe telegram fra Haugesund. Jeg tillot meg derfor aa hilse min gamle overlærer fra byen og lyngheiene der vest, som han malte – og malte saa godt, for nu 50 aar siden."*

Slik erindret Eivind Nielsen sine egne barndomsopplevelser i billedboken "Ro, ro fiske", som utkom i 1926.

Oppvekst og bakgrunn

Eivind Nielsen ble født i Haugesund 18. juni 1864. Foreldrene var magistrat, senere byfogd, Martin Nielsen og Karoline Emilie Pettersen. Overrettssakfører Martin Nielsen ble i 1866 utnevnt til Haugesunds første byfogd, og tiltrådte stillingen 1. januar 1867.

Martin Nielsen omtales som smidig, handlingsorientert og språkmektig. Dessuten var han et utpreget stemningsmenneske, til tross for at han i enkelte

etterlatte skrifter har vært omtalt som noe utilnærmelig. Antakelig har dette siste hatt sammenheng med samtidens respekt for autoriteter.

I byfogdens hjem sør i 1. Langgate, nåværende Strandgaten, ble det i 1870- og 1880-årene utfoldet et meget variert og blomstrende privat kulturliv. Byfogden hadde sitt eget husorkester og en omfattende boksamling av norske og utenlandske forfattere. Selv oversatte han til norsk flere bøker fra fremmede språk. Musikk og litteratur ble dyrket og drøftet mellom foreldre og de fire sønnene som vokste opp i dette særdeles spennende og utfordrende miljøet.

Eivind Nielsen var den tredje av familiens fire sønner. Hans eldre bror Børge, som senere tok navnet Mosgren, var en habil billedkunstner som har etterlatt seg en rekke utmerkede akvareller fra det gamle Haugesund. Den yngre broren Eivind har nok opplevd dette både som en inspirasjon og utfordring, for vi kan uten videre konstatere at talentet må ha vist seg relativt tidlig i hans barndom.

I et intervju med Haugeunds Dagblad i desember 1927 har Eivind Nielsen selv bekreftet sin usedvanlig tidlige interesse for tegning: *"Helt fra jeg var liten har jeg tegnet. Før jeg var skolegutt begynte jeg. Leste jeg historie, maatte jeg alltid lage illustrasjoner til begivenhetene,"* forteller han til avisen.

Men det har åpenbart ikke bare vært tegning og en gryende interesse for malerkunst som har opptatt ham i disse årene. Amatørteater, tablåer og små skuespill var noe som engasjerte mange ungdommer fra byens mer etablerte haugesundsfamilier mot slutten av 1800-tallet.

Eivind Nielsen har i et intervju omtalt de unge haugesunderes forsøk på de skrå bredder: *"I gymnastikklokalet paa Middelskolen opførte vi danske syngestykker og smaa komedier av Bøgh og Hostrup. I tiden før premierene hadde vi daglige øvelser hos*

Eivind Nielsens barndomshjem omkring 1880. Handelsborger, kjøpmann, konsul og mangeårig ordfører Ludolf Eide, t.v. er på besøk hos byfogd Martin Nielsen. Husets kvinner har trukket seg tilbake og overlatt arenaen til herrene, slik skikken var. Det store konsollet og de øvrige møbler i interiøret, forteller om solid, etablert borgerlighet.

Ludolf Eide eller hjemme hos oss. Erna og Dagmar Eide hadde hver sin av de kvinnelige roller, mens Helga Eide satt ved Pianoet. Maleren Hjalmar Johnssen, konsul A. Halleland, min bror Børge, Egil Eide og jeg hadde fordelt de mannlige rollene mellom oss," forteller Eivind Nielsen.

"Egil Eide hadde vi ingen tro paa den gangen. Det høieste han oppnådde var en statistrolle. Han ble betrodd en bybud- eller stasjonsmesterrolle, om han hadde noen replikker eller han bare skulle ringe med en bjelle husker jeg ikke nu. Ingen av oss drømte om at han skulle bli en av landets mest fremragende scenekunstnere."

Bergsliens Malerskole

Om Eivind Nielsen er det blitt fortalt at han som ganske ung gutt og skoleelev alltid hadde skisseboken tilgjengelig, uansett hvor han gikk eller oppholdt seg i byen eller omegnen. Her tegnet han mennesker og miljøer. Det har åpenbart, allerede på et tidlig tidspunkt, blitt klart at den evnerike unggutten burde få en skikkelig utdanning innen bildende kunst. Og i sitt eget kunst- og kulturinteresserte hjem har han utvilsomt møtt både oppmuntringer og støtte når valget skulle fattes.

I 1870-årenes Norge var en grunnleggende, begynnende utdanning innen "den edle malerkunst" ensbetydende med at de unge talenter for kortere eller lengre tid oppholdt seg i hovedstaden. Herfra gikk veien videre ut til de kontinentale akademier og læreanstalter.

Allerede i 1880, bare 15 år gammel, finner vi Eivind Nielsen som elev på Knud Bergsliens malerskole i Kristiania. Bergslien hadde på dette tidspunkt drevet malerskolen i hovedstaden i 10 år, etter at han overtok da Johan Fredrik Eckersberg døde i 1870. Det var en uvanlig gruppe av samtidens mest talentfulle unge kunstnere som i disse årene hadde fått sin grunnleggende utdanning hos Knud Bergslien: Eilif Petersen, Chr. Skredsvig, Gerhard Munthe, Karl Jensen-Hjell, Edvard Munch, Harriet Backer, Halfdan Egedius, Eyolf Soot.

Fire år tidligere, i 1876, hadde Fredrik Kolstø som 16-åring blitt sendt fra Haugesund til Bergsliens malerskole i Kristiania. Nå studerte 20-åringen på tredje året ved kunstakademiet i München. Fredrik Kolstø var sønn av kjøpmann Østen Kolstø som hadde bolig og forretning i Strandgaten, ikke langt fra byfogdens hjem. Østen Kolstø var en kjent skikkelse i byens liv og virke. I 1867 hadde han vært ordfører. Vi kan uten videre gå ut fra at byfogden og Kolstø kjente hverandre. Og det er nærliggende å tro at de to fedrene nå har snakket sammen om unge Eivind Nielsens kunstneriske utdanning og fremtid. Haugesund var liten og folk var nær hverandre i byen ved sundet i siste halvpart av 1800-tallet.

Eivind Nielsens opphold hos Bergslien i Kristiania blir relativt kortvarig. Han kombinerer disse studiene i hovedstaden med undervisning hos den anerkjente kunstneren Hans Heyerdahl vinteren og våren 1880, og drar om sommeren tilbake til Haugesund. Heyerdahl hadde studert i München fra 1874 til 1877, og vi får tro at kunstneren og

hans elev har samtalt om akademiet i den bayerske hovedstaden, der tallrike unge norske kunststudenter oppholdt seg på denne tiden. *”Nå, i 1870-årene, ble München for alvor en norsk kunstnerby,”* skriver Mentz Schulerud i *”Norsk Kunstnerliv.”*

Til München

I løpet av sommerferien hjemme i Haugesund i 1880 må det ha blitt avklart at den 16-årige Eivind Nielsen nå skulle dra til München for å fortsette sine studier ved byens kjente kunstakademi. Helt fra midten av 1800-tallet hadde norske kunststudenter valfart til Tyskland. Musikerne til Leipzig og Berlin, malerne til Düsseldorf og senere München.

I München fant den store skaren av norske kunststudenter seg vel til rette. Det var mange av dem, og de skulle komme til å gjøre de nærmeste årene til det som med rette er blitt omtalt som *”gullalderen i norsk malerkunst”*. München-akademiets direktør, Carl Piloty, var en anerkjent kapasitet, og lærerne var unge og dyktige. Dessuten var det billig å leve her.

Etter en lang sommerferie hjemme i Haugesund og på Hisken, var Fredrik Kolstø klar til å dra nedover til München igjen for å ta fatt på sitt fjerde studieår ved akademiet. Og nå ble den unge Eivind Nielsen med på reisen sørover. Det må selvsagt ha vært betryggende for 16-åringens foreldre at den unge sønnen kunne slå følge med Kolstø på denne aller første reisen ut i den store verden.

Eivind Nielsen oppholdt seg tre år ved akademiet i den bayerske hovedstaden, og fikk Alexander Strahuber, Julius von Benczur og Ludwig von Löfftz som lærere. Han fortalte senere om sterke inntrykk fra de gamle 1700-talls mestre, noe som førte til at han i disse studieårene i særlig grad arbeidet med historiemaleri.

Vi vet ellers lite om Eivind Nielsens treårige opphold i München. I likhet med de øvrige unge nordmenn, hadde han hver sommer lange opphold hjemme i Norge. Bortsett fra hva han selv fortalte om sin interesse for de gamle mestres arbeider, foreligger det ikke personlige opplysninger om hvordan han opplevde årene i München. Men det faktum at hans samlede studietid ved akademiet strakk seg over tre år, tyder selvsagt på at han må ha betraktet tiden ved akademiet som fremgangsrik og utviklende.

Fredrik Kolstø har etterlatt seg en relativt omfattende beskrivelse av sine studieår her nede. Mange av de unge nordmenn er omtalt i disse opptegnelsene. Vi leter derimot forgjeves etter noen omtale av hans unge bysbarn. Men det foreligger tallrike og omfattende beretninger om de norske kunstneres arbeid og glade liv i München. De hadde sin egen klubb, sin egen håndskrevne og rikt dekorerte avis og de møttes hver dag i den nordiske oasen i byen, Café Probst, der også Henrik Ibsen var fast gjest gjennom mange år.

Våren 1883 drog Eivind Nielsen tilbake til Norge og hjem til Haugesund. Senere på året hadde han sin første selvstendige utstilling med arbeider som i hovedsak viste

motiver fra traktene ved hjembyen. Året etter fulgte en ny utstilling. Tross sitt forholdsvis lange opphold i München, har åpenbart den unge kunstneren følt behov for ytterligere studier og fordypninger. I 1885 finner vi ham som elev ved Kunst- og Håndverksskolen i Kristiania, der han fikk Christen Brun og Mathias Skeibrok som lærere.

Eivind Nielsens studieopphold i hovedstaden fra 1885, representerer også hans farvel til fødebyen som bosted. Han oppholder seg nå i tre år ved skolen, og skal der spesielt ha utmerket seg som en dyktig aktegner. Resten av livet blir han nå boende i Kristiania. Bare to år etter at han hadde avsluttet sine studier ved Kunst- og Håndverksskolen, tilsettes han i 1890 som lærer. Det blir innledningen til en usedvanlig lang lærergjerning, som først avsluttes i 1934 da 150 av hans elever takker og hyl-ler ham for enestående innsats gjennom 44 år.

Læreren

I juni 1890, like etter at han var blitt fast tilsatt som lærer ved Kunst- og Håndverksskolen i Kristiania, giftet Eivind Nielsen seg med den jevngamle Marthe Brager. Hun var datter av gårdbruker og sakfører Jakob Brager og Anne Brager, født Askheim.

Etter et års ekteskap, i august 1891, dør den unge kunstnerhustruen i barsel. Barnet som kommer til verden, en velskapt pike, får navnet Astrid. Like før jul det påfølgende året, 18. desember 1892, gifter Eivind Nielsen seg med den 24-årige Karoline Brager, sin avdøde hustrus yngre søster.

Kort tid etter at han hadde avsluttet sine studier ved Kunst- og Håndverksskolen i 1888, var Eivind Nielsen blitt konstituert som midlertidig lærer ved skolens 3. frihåndsklasse. På dette tidspunkt holdt skolen til i høyst utilfredsstillende lokalteter i Apotekergaten 5, i umiddelbar nærhet av det nåværende regjeringskvartalet i hovedstaden. Antakelig har Eivind Nielsen på dette tidlige tidspunkt også undervist i den såkalte aftenskolen, som var en del av Kunst- og Håndverksskolens tilbud gjennom mange år, fortrinnsvis beregnet på det man omtalte som *”finere håndverksfag.”* Fra 1890 får han fast ansettelse som eneste lærer i den forannevnte frihåndsklassen. Og han fortsetter også i mange år fremover sitt arbeid i aftenskolen.

Kunst- og Håndverksskolen i Kristiania var opprettet så langt tilbake som i 1818. Det opprinnelige navnet var Den Kongelige tegneskole. Sitt nåværende navn fikk skolen i 1911. Sammenlignet med de store kunstakademiene på det europeiske kontinent, tilhørte institusjonen selvsagt en annen verden. I 1880- og 90-årene ble det arbeidet intenst for å få gjennomslag for planene om et eget bygg. Og i 1903 sto nybygget i Ullevålsveien ferdig.

I 1910 døde Oscar Wergeland, som i mange år hadde vært en av skolens avholdte overlærere. To år etter Wergelands død, i 1912, overtok nå Eivind Nielsen denne stillingen, som han beholdt helt til avskjeden i 1934. I tillegg til den mer tradisjonelle

undervisning, hadde han til 1926 også ukentlige forelesninger i anatomi.

Eivind Nielsens grunnleggende kunstneriske forankring var tradisjonsbundet. Han har vært omtalt som en erklært motstander av den impresjonisme som opptok mange av hans samtidige unge norske kunstnere mot slutten av 1800-tallet. Gjennom et langt kunstnerliv holdt han fast ved det figurative og naturalistiske.

På denne måten var hans maleriske og kunstneriske grunnholdning, vesentlig annerledes enn hos den store skaren av unge talenter som i de kommende 40 år skulle bli hans elever. For blant disse finner vi mange av dem som representerte 1900-tallets radikale fornyelser innen norsk billedkunst. Men intet tyder på at dette har representert noe problem, verken på det kunstneriske eller menneskelige plan. Tvert imot finnes det tallrike etterlatte vitnesbyrd som forteller om et usedvanlig godt forhold mellom læreren og hans elever. Også Eivind Nielsens utpregede evne til personlig hjelpsomhet har ofte blitt understreket når generasjonen av 1900-talls kunstnere omtalte sin gamle lærer.

I 1904 ble Henrik Sørensen, 22 år gammel, elev hos Eivind Nielsen. Noen år senere finner vi Henrik Rom og Leon Aurdal i hans 3. frihåndsklasse. Bjarne Halvorsen fra lærerens egen fødeby blir Eivind Nielsens elev i 1916 og 1917. Det blir også Stavanger Aftenblads senere tegner Henry Imsland, som fortsetter frem til 1920.

I de kommende årene er senere kjente navn som Hans Fr. Finne-Grønn, Else Halling, Marie Vigeland, Johannes Rian, Alf Gunnar Løvberg, Olav Mosebekk og Harald Kihle blant de mange som får sin grunnleggende utdanning hos Eivind Nielsen. To norske kunstnere som hver på sin måte markerte seg i sin samtid, Håkon Stenstadvold og Thorbjørn Egner, var elever hos Eivind Nielsen i hans siste år ved Kunst- og Håndverksskolen, i 1934. Thorbjørn Egner skulle jo senere bli en fremragende illustratør av bøker og litteratur for barn, en genre hans lærer hadde vært en av sin egen samtid aller fremste utøvere av.

Olav Mosebekk var Eivind Nielsens elev fra 1929 til 1931. I 1953 ble Mosebekk selv lærer ved Kunst- og Håndverksskolen. Han erindret sin gamle lærer med stor glede og respekt: *“Eivind Nielsens undervisning kunne av enkelte oppfattes som nokså tørr og akademisk. Men for meg er han i grunnen den eneste jeg virkelig har lært noe av,”* fortalte Mosebekk mange år senere i en samtale med John David Nielsen:

“Brevet”

Den unge kvinnen har endelig mottatt det etterlengtede brevet fra sin elskede. Dager, kanskje uker har gått før det nådde henne. Nå vil hun lese det alene og i stillhet, ute på blomsterengen, nær skogkanten. Ingen skal få forstyrre henne i møtet med ham hun venter på.

“Brevet” er utvilsomt et av Eivind Nielsens mest fremragende arbeider. Oljearbeider var ellers ikke hans sterkeste side. Men i dette maleriet fra 1896, er han på høyden med det aller beste i sin samtid. Teknisk er bildet glimrende laget. Kompositorisk er det et mesterstykke. Det er noe “fransk” i skildringen av den unge, bortvendte kvinnen - uforstyrret og alene ute i naturen - fordypet i brevet hun hadde ventet på så lenge.

Da dette bildet ble frembudt for salg på Kaare Berntsens jubileumsutstilling i 2000, oppnådde det en pris på 150.000 kroner. Dette er desidert den høyeste pris som hittil er betalt for et maleri av Eivind Nielsen.

“Eivind Nielsen snakket alltid om flater. I sin korrektur fremstod han som en billedskaper, ikke en imitator. Det var om å gjøre å holde valørene i flaten når man tegnet en figur. Man måtte ikke overbetone skyggene, markere i for stor grad overgangene.”

Hva Eivind Nielsen her hadde innprentet sine elever, hadde gått i glemmeboken hos Olav

Mosebekk. Men mange år senere, under krigen, dukket formanningen pluselig opp igjen. Da fikk han tilsendt et postkort i svart og hvitt som viste et stilleben av Cezanne. For Mosebekk ble dette et gjensyn med hva Eivind Nielsen på sin stillferdige måte hadde forsøkt å lære ham og de andre elevene mange år tidligere. Men nå gjaldt det ikke bare fremstillingen av den enkelte figur, men hele billedflaten.

Kunstneren

I likhet med de fleste av sine kolleger ved Kunst- og Håndverksskolen, kombinerte

“Aftenstemning” 1896

Aftenstemning kalte Eivind Nielsen dette maleriet. Det er en av hans typiske folkelivsskildringer fra rundt forrige århundreskifte. På denne tiden tilbrakte kunstneren hver sommer flere måneder på Steffensrud på Toten, der hans hustrus familie bodde. Det er sannsynligvis her dette bildet er malt.

Eivind Nielsen lærergjerningen med sin virksomhet som utøvende kunstner. Han debuterte på Statens Høst-utstilling allerede som 19-åring i 1883, samme året han kom hjem fra studier i München. Fram til 1912 er han representert på 20 høstutstillinger. Ved den nordiske utstilling i København i 1888 vises et av hans bilder. Han er også blant de norske malere som kommer med på Verdensutstillingen i Paris i 1900.

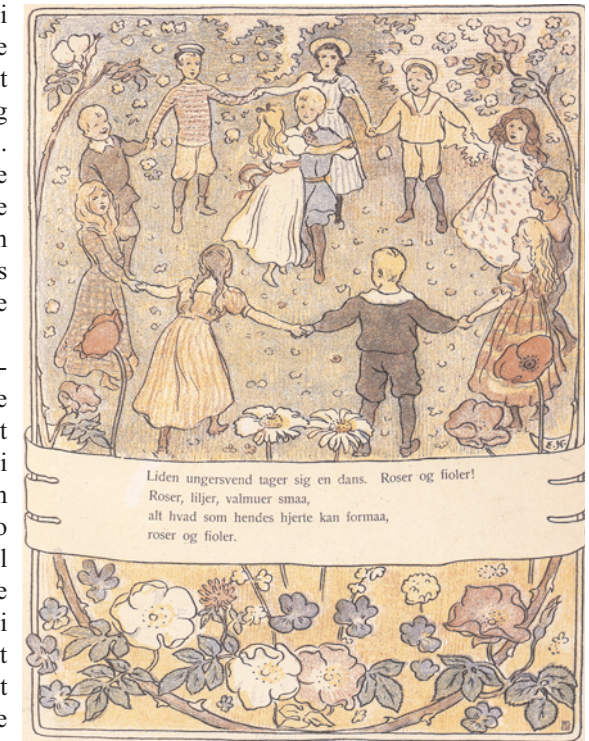
I 1899 opplevde den 35-årige Eivind Nielsen en av sine triumfer som utøvende kunstner: Dette året sto det nye Nationaltheatret i Kristiania ferdig. I konkurranse med flere av samtidens betydeligste norske kunstnere, fikk Eivind Nielsen oppdra-

get med å utføre takmaleriene i den store teatersalongen. Dette var første gang det ble avholdt en konkurranse om utsmykning av en offentlig bygning i Norge. Og kunstneren kunne med glede konstatere at det omfattende utsmykningsarbeidet fikk en meget god mottakelse både hos publikum og de kunstneriske sakkynndige.

De første 10 årene av 1900-tallet har Eivind Nielsen flere separatutstillinger. Han stiller ut i hovedstadens kunstforening i 1904, for øvrig samme året som hans bysbarn Fredrik Kolstø. To år senere er turen kommet til Drammen. Som kunstner hadde han, som vi har sett, allerede i sin studietid i München blitt opptatt av historiemaleriet. Det var en genre han videreførte de første tiårene etter hjemkomsten. Eivind Nielsen har blitt omtalt som den siste trofaste mot de norrøne guder og de barske vikinger, “...lenge etter at de fleste av hans samtidige hadde latt dem i stikken og gått over til å male landskap,” forteller kunstnerens barnebarn, John David Nielsen.

Selv om det ikke var hans sterkeste side, dyrket Eivind Nielsen oljemaleriet gjennom hele sitt lange kunstnerliv. Hverdagsmiljøer, interiører, landskaper og portretter. Haugesund billedgalleri eier et fremragende portrett han i ung alder malte av sin far, byfogden. Eivind Nielsen har selv fortalt at han i sine interiører og hverdagsskildringer, mer enn de fleste av sine samtidige kunstnere, foretrakk å ha med figurer i disse bildene. Levende mennesker hørte hverdagen til.

Men det ble altså som tegner at Eivind Nielsen skulle komme til å markere seg sterkest som utøvende kunstner. Og det er innen en bestemt genre av tegnekunsten han i sin norske samtid dokumenterte en nærmest uovertruffen evne: Som illustratør av barnebøker og ulike former for litteratur skrevet for barn, var han en av de aller mest anerkjente kunstnere her hjemme. Og dette i en samtid som fostret så mange fremragende norske billedkunstnere.

“Signe lyser på prinsen”

Fra Eivind Nielsen: “Østenfor sol og vestenfor maane”. Kristiania 1906.

Dette meget vellykkede portrettet av sin far, byfogd Martin Nielsen, malte Eivind Nielsen i 1887. På dette tidspunkt var den unge kunstneren fremdeles elev ved Kunst- og Håndverksskolen i Kristiania. Vi må anta at det er i løpet av sommerferien hjemme i Haugesund at den 23-årige kunststudenten har utført dette arbeidet, som nå eies av Haugesund Billedgalleri.

Foto: Kjell Strand

Han tegnet for barna

Våren 1888 kom Eivind Nielsen i kontakt med den kjente norske matematikeren Elling Holst (1849 – 1915). Holst var en meget allsidig personlighet, med mangesidige interesser og anlegg. Han hadde bl.a. utgitt biografiske arbeider om flere norske matematikere.

Nå var Elling Holst opptatt av et helt annet prosjekt. På dette tidspunkt hadde han gjennom lang tid samlet norske barnerim, regler og sangleker som i 1880-årene utelukkende eksisterte som overlevert muntlig poesi for barn. Elling Holst stilte seg altså en dobbel oppgave, skriver Sonja Hagemann i sin bok "De tegnet for barna" (Tiden Norsk Forlag 1983): "På den ene siden ville han redde og bevare for ettertiden vår muntlige overleverte barnepoesi. På den annen side ville han gjengi dette stoffet nettopp i den form og i det språk det levde i på folkemunne."

De aller første beskjedne norske hefter eller små bøker som var beregnet på barna, kom ut på begynnelsen av 1800-tallet. Ingen av dem var illustrerte. Da de første tegningene kom på plass noen tiår senere, var de stort sett uten direkte sammenheng med det skrevne stoffet. Det sier seg selv at det å skape forbindelse mellom ord og bilder blir en særlig utfordring når man henvender seg til de aller yngste. Det er ut fra en slik vurdering at den boken som Elling Holst og Eivind Nielsen ga ut i 1888, med rette er blitt kalt den første norske klassiske billedbok for barn.

"Norsk Billedbok for Børn" ble en utrolig suksess. For første gang var det i vårt land kommet en bok, utelukkende tilpasset barnas forestillings-evne og tankerikdom. Det skrevne ord i kombinasjon med Eivind Nielsens fortryllende tegninger. I de store barnefamiliene gikk boken i arv til stadig yngre søsken. Slik husker eldre mennesker opp til vår egen tid at denne billedboken "ble lest i filler". Eller som en forfatter har skrevet:

Fra "Norsk Billedbog for Børn"

Elling Holst og Eivind Nielsen, Kristiania 1888.

Fra "Norsk Billedbog for Børn"
Elling Holst og Eivind Nielsen, Kristiania 1888.

Produktiv tegner

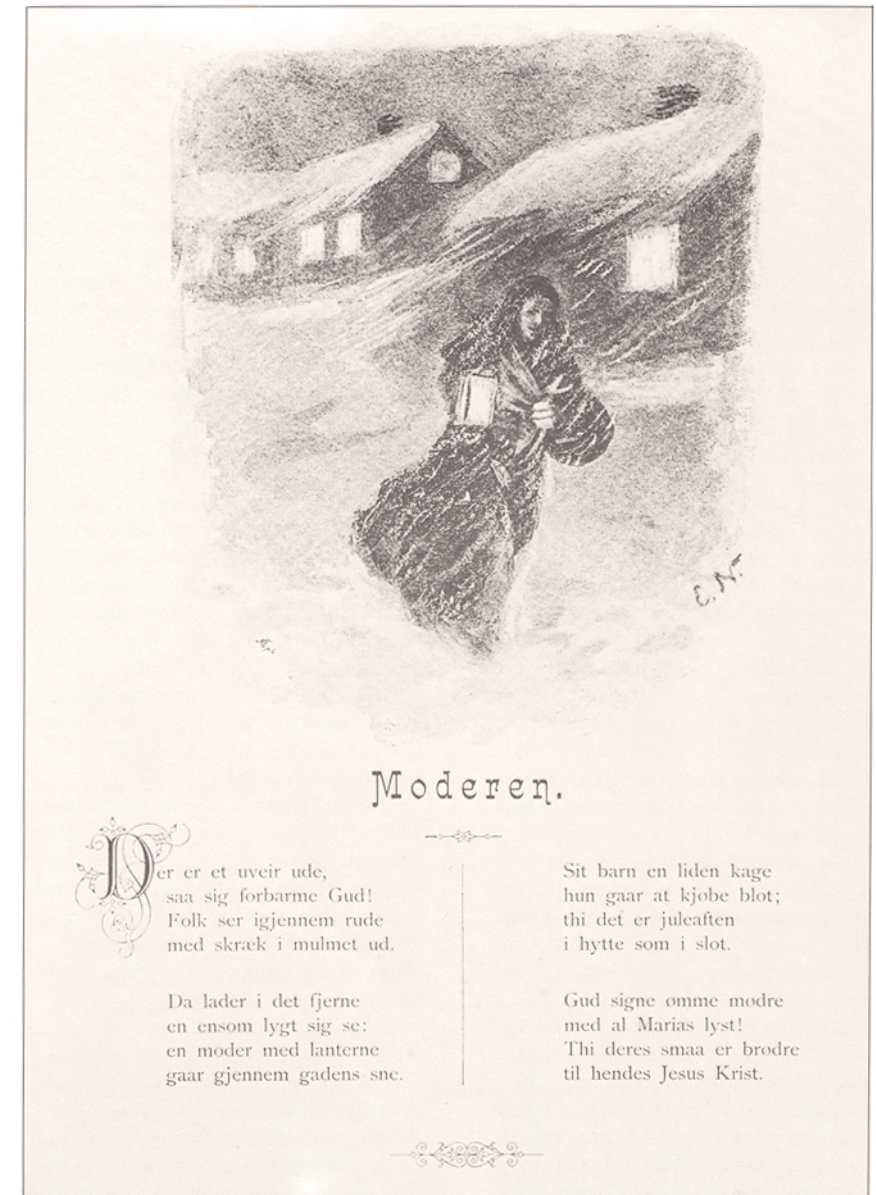
For Eivind Nielsen ble utgivelsen av "Norsk Billedbog for Børn," innledningen til en mer enn 40 år lang virksomhet som illustratør av barnebøker og andre publikasjoner for de aller yngste. Fram til 1931 finner vi hans tegninger i 34 norske barnebøker! Han samarbeidet med Elling Holst om ytterligere et par bøker i 1890 og 1903.

Eivind Nielsen utga også flere billedbøker med egne tekster, første gang i 1889. Mange av hans beste arbeider kom også med i Nordahl Rolfsens gamle lesebøker for folkeskolen. "Man får i det hele inntrykk av en stillferdig, elskverdig og barnekjær kunstner, som elsket genren og hjemmets atmosfære skildret med godmodig humor", skriver kunsthistorikeren Henning Alsvik.

Sonja Hagemann mener at Eivind Nielsens aller fineste illustrasjonsarbeider er jubileumsutgaven i 1892 av Henrik Wergelands eneste barnebok, "Vinterblommer i Barnekammeret." "Han (E.N.) står som en sentral skikkelse innen illustrasjonskunst for barn, fordi han så avgjort setter de barnlige lesere i sentrum. Videre har han satt

"Norsk Billedbok for Børn ble elsket til døde".

For den 24-årige billedkunstneren Eivind Nielsen representerte utgivelsen også hans nasjonale gjennombrudd som tegner og illustratør. Senere er boken kommet i stadig nye opplag. Siste gang i 17. utgave i 1998. På en avgjørende måte må arbeidet med denne boken også ha representert en form for vei-skille for Eivind Nielsen. Selv om han resten av sitt lange kunstnerliv dyrket den tradisjonelle malerkunst, hadde han nå funnet en genre der hans evner og talent var bortimot enestående i nasjonal sammenheng.

Henrik Wergelands "Vinterblommer i Barnekammeret", inneholdt også diktet "Moderen". Moren har gått ut i snøstormen for å kjøpe en liten kake til sitt barn ... "Thi det er juleaften i hytte og i slot". Eivind Nielsen har gitt Wergelands dikt en sterk og realistisk billedlig ramme.

en standard for barnebokillustrasjon ved å være like omhyggelig som ved illustrasjon av voksenlitteratur”.

Wergelands barnebok kom ut første gang i 1840, i et ytterst beskjedent format og uten illustrasjoner. Nå, i 1892, ble boken utgitt i ny utgave, og med Eivind Nielsens tegninger. Mens kunstnerens tidligere barnetegninger stort sett hadde vært idylliserende og tidstypiske, har Henrik Wergelands barnebok gitt ham andre og mer realistiske utfordringer, slik vi ser det på illustrasjonen til diktet Moderen.

*

Fra slutten av 1800-tallet og fremover mot mellomkrigstiden var det i Norge et stort marked for de såkalte vittighetsbladene. I satiriske vendinger, ledsaget av tegninger og illustrasjoner, ble det harselert med autoriteter, politikere, kunstnere og andre som på ulike måter hadde gjort seg bemerket i samtiden. Også trekk ved selve samfunnsutviklingen ble gjenstand for kritisk og munter oppmerksomhet fra vittighetsbladenes forfattere og tegnere: Politiske prosesser, kirke og kultur, kvinnesak, forholdet mellom by og land, hjemlige trender kontra utviklingen i andre land.

Vittighetsbladene ble dermed et marked for den dyktige tegner. Satiren trengte den ledsagende og treffende illustrasjon. Eivind Nielsen ble tidlig engasjert i dette arbeidet. Gjennom flere tiår finner vi hans tegninger i kjente publikasjoner som ”Tyrihans” og ”Vikingen.

*

I løpet av mellomkrigstiden skjedde det gradvis en utvikling som kom til å påvirke Eivind Nielsens og de andre kunstnernes arbeid som illustratør. Det ble færre norske barnebøker som kunne friste de dyktige tegnere. Av større betydning var det at både de vanlige dagsaviser og ukeblader nå hadde oppdaget at barna var et ”marked” de ikke måtte glemme. Dermed kom det eget stoff i tekst og tegninger til de yngste familiedlemmer i de publikasjoner som hver dag og hver uke kom inn i de tusen hjem. Det førte til at den tradisjonelle og illustrerte barnelitteraturen fikk en ny utfordring.

Fra det gamle Haugesund

”Jeg hører at der gjøres store anstrengelser til festligholdelse av vor fødebys femtiårsdag som kjøpstad – penner og pensler sættes i bevegelse og arrangementer planlegges. Da jeg ogsaa gjerne vil være med, griper jeg min tegnepen og vil med den forsøke at mane frem smaa billeder fra byens gater i slutten av sytti- og begynnelsen av ottiaarene Til hjelp har jeg mine gamle skissebøker og finder der mangen god figur. Og hva jeg ikke finder, forsøker jeg at tegne efter hukommelsen.”

Slik innledet Eivind Nielsen den lille boken ”Gamle Haugesundstyper” som han utga

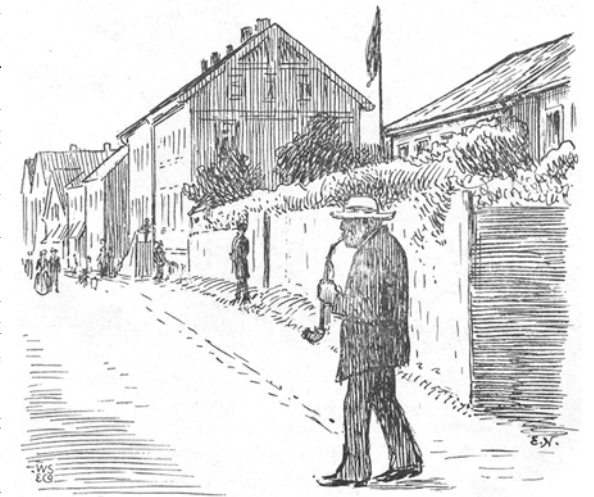
i 1916 på Nils Sund forlag. En upretensjøs, enkel lokalhistorie som nå i bortimot 90 år har vært et lite skattkammer som lokalhistorisk kilde, først og fremst på grunn av sine tegninger. For Eivind Nielsen selv har dette utvilsomt vært en kjærkommen anledning til å gi sin fødeby en gave som gjennom tekst og tegninger tok vare på litt av byens folkelige historie.

Eivind Nielsen har etterlatt seg en meget betydelig samling av tegninger fra Haugesund i 1870- og 1880-årene. I ”Gamle Haugesundstyper” er fortellingene knyttet til personer, gjerne noen av byens originaler som han erindret fra sin ungdom. Hans tegning av Ola Flytt i sin robåt er vel en av de mest kjente og brukte av disse illustrasjonene. Men Eivind Nielsen har også gitt ettertiden en omfattende samling av andre tegninger med motiver han husket fra sin oppvekst; havnen, sjøfolk, maritime miljøer. Mange av dem gjengitt i første bind av Reidar Østensjøs byhistorie.

Selv om Eivind Nielsen allerede som ung mann forlot Haugesund og bosatte seg i hovedstaden, er det mye som tyder på at han tenkte tilbake på sin fødeby med oppriktig og ekte kjærlighet. Når gamle venner oppsøkte ham, snakket han om naturen og lyngheiene der vest. ”Maleren faar noget drømmende over sig,” skriver Haugesunds Dagblads medarbeider som besøkte ham før jul i 1927. ”Han minnes turene utover til Storøy og de andre holmene utenfor byen. Baatferdene paa speilblank sjø i vakre maa-skinnskvelder med trekkspill-laar fra baater og brygger.”

”Jeg har saa lyst aa reise til Haugesund – til holmene – og skjærene og de nakne bergskoltene der vest. Der er saa meget aa male; men det er saa vanskelig aa komme fra og reise saa langt. Jeg har jo skolen her aa ta vare paa; men i ferien kunde det kan-ske gaa an, da er tiden mer min egen. Etpaar somre har jeg vært i Telemark.”

Vi vet ikke om Eivind Nielsen fikk oppfylt sine nostalgiske ønsker om sommerlige

Vi befinner oss sør i 1. Langgate i 1870-årene, den nåværende Strandgaten ved krysset mot Åsebygaten, og ser nordover. Og vi lar Eivind Nielsen selv fortelle: ”En av disse lyse deilige sommerkveldene. Luften er varm og stille. Sakfører Niels Nielsen, senere Byfogd, tar seg en tur ut på gaten røkende paa sin sølvbeslaatte merskumspipe. Doktor Nørregaard staar i sin haveport. Man møtes og passiarer. Det hele aander idyllisk smaabyfred.”

Havnefogd Konrad Johnsen var far til malerkunstneren Hjalmar Johnssen (I motsetning til sin far, skrev sønnen etternavnet med dobbel s). Havnefogden var en frodig og livsbejaende skikkelse. Tross sitt barske ytre var han også opplagt til en spøkefull passiar, skriver Eivind Nielsen: "Han var i sine yngre dage en vakker mand, men paastod ogsaa paa sine ældre dage at være uimodstaaelig hos det smukke kjø. Jeg ser ham endnu for mig i en ring av damer i et litet selskap utvikle dette tema."

som han malte i første del av 1900-tallet og fremover i mellomkrigstiden. Fremdeles lever det folk som husker Eivind Nielsens sommerlige besøk på de gamle gårdsmiljøene her. Også kunstnerens egne barnebarn:

"Det var alltid stor stas å være med far til Bøverbru stasjon for å hente bestefar og bestemor "byen". Det var mye rart å se for små barn. Bagasjen deres var ikke bare koffert, men staffeli, kasser med malersaker og ruller med lerret. Han hadde også en veldig stor parasoll med seg ... Atelieret sitt hadde bestefar i "hytta." Den lå ute på jordet et stykke fra de andre husene. Det var der han arbeidet med bildene sine. Det gjorde at det var en god, spennende lukt av maling og terpentin. Det luktet "bestefar."

Eivind Nielsen tilbrakte altså utover på 1900-tallet sine lange sommerferier på Toten sammen med sin familie. Hans foreldre i Haugesund var forlenget døde. Moren i 1898,

båtturer til holmene og skjærene ved kysten utenfor byen der han var født. Langt på vei var det nok for ham et farvel til fødebyen da han fortsatte sine studier i Kristiania fra 1885 til 1888. Som vi for lengst har omtalt, giftet han seg i hovedstaden i 1890, men opplevde altså den tragedie at hans unge hustru døde i barsel et år senere. I 1892 giftet han seg med sin avdøde frues yngre søster. Med henne fikk han tre barn, slik at det nå vokste opp en barneflokk på fire.

De to søstrene som ble kunstnerens hustruer, kom fra Østre Toten. Dette ga selvsagt Eivind Nielsen og hans familie en spesiell tilknytning til dette distriktet. Hver sommer, gjennom mange tiår, drog de fra villaen i Bolteløkken allé i hovedstaden, til Steffensrud gård. Her hadde familien sine årlige tre måneders sommeropphold. Og her fant Eivind Nielsen motivene til de tallrike folkelivsskildringene

faren 1899. Alle hans tre brødre var flyttet fra byen. De nostalgiske forhåpninger om enda en gang få oppleve møtet med fødebyen, har etter alt å dømme forblitt et uinnfridd ønske.

Eivind Nielsen ble boende i hovedstaden resten av sitt liv. Han fortsatte sin lærergjerning fram til 1934 da han fylte 70 år. Ved avskjeden ble han tildelt Kongens fortjenestemedalje i gull. Og han ble hyllet og takket av 150 av sine tidligere elever med en strålende fest på Ekebergrestauranten i mai dette året. Fem år senere, like etter at han hadde fylt 75 år, døde Eivind Nielsen.

Som kunstner nådde han desidert lengst gjennom sine tegninger. Og som tegner var det i skildringer av barnas verden han presterte sitt aller beste. Eivind Nielsen var bare 24 år gammel da han som illustratør sammen med Elling Holst ga ut "Norsk Billedbog for Børn" i 1888. Det er på mange måter bemerkelsesverdige at en så ung mann, på dette tidspunkt uten egne barn, på en så overbevisende måte evner å leve seg inn i barnas fantasi og forventninger. Og for Eivind Nielsen selv må det ha vært en lykke at hans unge og mest kraftfulle kunstnerår falt sammen med den epoke da de illustrerte barnebøker hadde sin storhetstid.

Hans fødeby skylder ham en stor takk fordi han så levende har skildret "det gamle Haugesund" i sine tallrike tegninger fra tiden omkring 1880. Mennesker og miljøer. På denne måten har han etterlatt seg en kunstnerisk arv som også kommende generasjoner vil ha stor glede av.

Adjunkt og skolebestyrer Johan Christie ble i 1874 tilsatt som den første bestyrer av Haugesund Sjømannskole, som ble etablert dette året. Christie behersket flere språk, særlig tysk, og som 12-åring ble Eivind Nielsen privatelev hos ham. "Jeg lærte en hel del tysk hos ham - ja, jeg lærte litt av andre sprog ogsaa," skriver Eivind Nielsen.